

GRAMATIKA GOVORA

Agneza Šimunović

Otkako postoji želja da se nauči jezik ili bolje rečeno strani jezik, paralelno s njom postoji i poteškoća, koja se sastoji u savladavanju gramatičkih mehanizama, u pristupu gramatici općenito, jer je oduvijek bilo savršeno jasno, da je gramatika nešto bazično i neophodno u jeziku, što se ne može mimoći i bez čega jezik i ne bi bio jezik to jest sredstvo komunikacije.

O tome kako koncipiramo gramatiku i kako joj pristupamo ovisit će i vrijeme u kojemu je treba intenzivnije davati kao i način te intensifikacije davanja. Kompleksnost je problema omogućila nastajanje različitih pristupa gramatici, koji su se ipak grosso modo iskristalizirali u dvije velike i različite kategorije.

S jedne strane postojanje težnje davanja gramatike u nizu pravila, paradigmi, shema i recepata, kojima se onda automatski dodaje, gotovo istovremeno, i čitava serija iznimaka, a sve to treba pamtit i to pamtit jednim određenim redom, navodno, da bi se olakšalo memoriziranje tj. učenje stranog jezika.

S druge pak strane rađa se nastojanje, da se gramatiku pravila i paradigmi prećutno proskribira tj. ignorira u takvoj formi, pogotovo u prvoj fazi učenja, te da se pokuša naći neki drugi put, kako najlakše, a istovremeno i najtrajnije riješiti taj problem.

*

Lice, koje uči strani jezik nameće sebi kompleks zadataka u vidu zatvorenog kruga nepoznanica, koje ono nekako mora riješiti, srediti ih i naći među njima neke veze, da bi ih moglo trajnije apsorbirati; pamtit. Te se nepoznanice javljaju na različitim sektorima jezika, bilo to na planu leksika, idioma, morfologije ili pak na planu izgovora tj. fonetike ili negdje drugdje, a sve su one prožete jednom dubokom unutarnjom logikom u koju učenik mora prodrijeti, a koju ne vidi u početku. Taj zatvoreni krug u sebi nosi jedan sistem, vrlo izgrađen i složen sistem, koji lice, koje uči taj jezik, ne pozna. Ne poznavajući ga, taj sistem i nije za njega sistem, nego skup problema iz kojih ne vidi izlaza te ih doživljava kao jednu zbrku i konfuziju, a ona opet sa svoje strane povlači kočenje i inhibiciju. I nerjetko se dešava da si učenik, obeshrabren na pragu učenja postavlja pitanje: »Pa hoću li ja ikada taj jezik naučiti. Je li uopće moguće tu šumu problema srediti?«

Baciti se na učenje stranog jezika nije ništa drugo nego sređivati tu zbrku, razmršavati konce u tom spletu zamršenih konaca, što opet s druge strane predstavlja polagano ulaženje u dati jezični sistem. Zbog toga na samom početku učenja učenik i čini čudne greške opet neke vrsti zbrku, koja proizlazi iz općeg nereda; kako on doživljava strani jezik u početku — praveći metateze, premješajući slogove, prebacujući čitave riječi, ubacujući nove, a izbacujući već postojeće, dakle učenik adaptira jezičnu shemu, koju čuje i reproducira, kada uči po audio-vizuelnim metodama ili nekim drugim auditivnim metodama, koje traže neposrednu imitaciju predloženog modela.

U toj početnoj fazi sve te asimilacije, disimilacije i metateze nisu drugo do transformiranje modela, koje transformiranje nije ni slučajno ni hotimično, nego proizlazi iz potrebe, da se učenik snađe u pronalaženju toga novog sistema i koje počiva na određenim asocijativnim putevima, koje je teško definirati, jer ih je teško i otkriti, budući da su intimni, ali, koji nužno ne moraju biti vezani uz materinji jezik ili jezik kojega to lice pozna, ali svakako pretpostavljaju olakšavajuću formu i jedan lakši put u procesu zapamćivanja pri učenju stranog jezika.

Mišljenje da je u takvoj situaciji u kojoj se učenik nalazi najefikasnije dodati mu pravilo i već gotovu formulu kao najbržu i najlakšu pomoć nije u stvari razmršavanje, nego zamršavanje. Budući da takva pseudo-pomoć daje samo privremeno rješenje, eliminira poteškoću samo za jedamput, a ne jedamput za uvijek, dakle ono i nije stvarno olakšanje već gotovo suprotno od toga — opterećivanje.

I samim time što učenik ne prihvaća predloženi model, nego ga modificira upućuje na to, da se on sam želi snalaziti u svojim poteškoćama, da sam na neki način želi stvarati svoj put, jer učenje jezika i jest stvaranje, koje, kao i svako stvaranje može više ili manje uspjeti. Isto tako učenik učeći strani jezik ima jedan stav prema jeziku tj. ima svoj lični odnos prema njemu, koji ne bi bilo najsretnije narušavati time što namećemo učeniku već gotove sheme i pravila, jer bi to potkopavalo njegov lični stav, koji je u tom momentu najvažniji, ali isto tako i najkrhkiji, jer se tek počinje formirati iz one konfuzije, koja je za njega nepoznati jezik u početnoj fazi učenja. Formirajući svoj stav prema jeziku, sam učenik traži puteve do one unutarnje jezične pravilnosti, sam na jedan način stvara i oblikuje gramatiku i nemajući o njoj pojma, jer je ona nužna, ona se upravo nameće svojom logikom i predstavlja jedini pravi ključ, koji s lakoćom otvara taj krug nepoznanica, upravo zbog toga, jer ona predstavlja jezični red i njegov ekvilibrij. Kako je jezik sistem, a svaki sistem, da bi to uopće bio mora imati neku svoju unutarnju harmoniju i zakonitost, koja ga regira, tako gramatika znači u jeziku njegovu zakonitost bez koje ne bi mogao ni postojati.

Gramatika je imanentan faktor u jeziku, koji omogućava, da se jezik uopće drži kao jedna koherentna cjelina i budući da je ona jezična logika, poput čvrste kohezivne sile povezuje jezične simbole, drži ih na okupu, čini ih stabilnima i tako nam omogućuje, da se njima služimo bez rizika, da ih deformiramo.

*

Uzmimo za ilustraciju nekoliko zgodno komponiranih rečenica iz mehanizma 24. vježbe audio-vizuelnog kursa »Voix et images de France« iz kojih će sam učenik otkriti red i pravilo. Rečenice proizlaze iz jedne žive konkretne situacije u dijaloškoj formi, dočarane slikom, gdje se obrađuje prošlo vrijeme — *passé composé* — prelaznih i neprelaznih glagola.

Je suis allée au bal hier soir.

Et, vous, où êtes-vous allée?

Moi, je suis allée au cinéma.

Et vous avez bien dansé?

Oui, mes amis sont venus me chercher à dix heures et nous sommes rester toute la nuit.

Nikakva paradigma nije predložena učeniku, nikakvim se klasičnim redom ne nižu lica u rečenici, čak i nema svih lica, dok se neka

ponavljaju, što je i nepotrebno da su sva lica prisutna, jer ih je učenik u nekim drugim situacijama aktivno doživio i primio, već se javljaju spontano onako kako to živa konverzacija dviju prijateljica traži i uvjetuje. No budući da ih je učenik tako sigurno i spontano doživio i primio, sudjelujući na neki način u toj konverzaciji, nakon toga će sam učenik bez teškoća izvući pravilo i paradigmu, ako je ona uopće potrebna, dopunivši je licima, koja situacija i nije dala. Ovakva paradigma, koja nije artifičijelno dodana izvana, već ju je sam učenik oblikovao proživljavajući je, lako, je prihvaćena kao nešto naravno, kao vlastita svojina na koju se učenik rado pozove u svakom času, kada je to potrebno.

Tako ona ista paradigma, koju smo u početku proskribirali, izronila je sada sama svojom snagom, koju crpe iz govornog materijala i situacija kao sredstvo sređivanja i pomirivanja toga u učenikovim očima heterogenog materijala. Ona mora doći sama i u pravo vrijeme, da bi bila pomoć emotivno-spontanom pristupu govora, a svako nametanje već gotove paradigme sa strane nastavnika, dakle izvana, pada uvijek u loše izabranom momentu, jer to nikada nije čas, kako to misli nastavnik, zgodan, da se pravilom pomogne učeniku, već nepriličan koji udaljuje učenika od pravog puta, zbunjuje ga i ometa na njegovom putu traženja jezičnih pravilnosti, koje traženje, istina, u početku traje duže, ali upravo zato, jer će dati problem riješiti radikalno jednom zauvijek.

Dijete, koje uči materinji jezik prima ga dobrim dijelom emotivnim svojim bićem, dok je učeniku stranog jezika takvo primanje svedeno na minimum, a racionalno primanje postavljeno kao zahtjev. Ovdje percepcija potiskuje afektivne impresije, a to je i prirodno; prvo, jer prilika ponajčešće manjka, da bi se osjećaj uvukao u bit asocijacija i senzoričke i napokon, jer je učenje stranog jezika intelektualni napor, koji blokira i paralizira akciju i djelovanje osjećaja: tražimo jasne pojmove stranog jezika, a osjećanje ih ne može dati, jer nije objektivno. U traženju tih jasnih pojmova učenik često priželjkuje i prijevod, jer misli da mu ih on može dati, što je varka, jer su jezične strukture gotovo uvijek poliznačne, a prijevod strogo jednoznačan i fiksni, te zarobljava i sputava učenika, a on mora biti slobodan. Zbog toga djeca i ne vole klasični način učenja stranog jezika pomoću teksta, prijevoda i gramatičkih analiza, jer tu emotivnog i nema, govor je potpuno zamijenjen jezikom, dok preko slike, pa makar i statične — omiljenog sredstva direktne metode, ipak radije i lakše prime jezik, jer je tako bliži govoru.

Različite metode, a među njima i audio-vizuelna strukturno-globalna, samo su više ili manje uspješna nastojanja, da racionalni dio primanja smanje u korist onoga senzoričko-emotivnoga putem slike, putem filma, putem umjetno stvorene situacije ili nekim drugim putovima, koji daju prednost osjetnoj strani bića bilo to oku, uhu, taktilnom osjetu, motilitetu općenito i napokon čitavom tijelu kao kaptorima i transmitorima informacija.

*

Gramatički pravilna forma, osim onih informativnih elemenata neophodnih za razumijevanje, sadrži dobar dio elemenata, koji nisu nužni da bismo shvatili smisao, bilo da se oni ponavljaju, bilo da se dadu izvesti ili naslutiti, jer su već možda evidentni u nekom nastavku ili prefiksu. Gramatika je, dakle, jedna vrsta redundancije, ona je jezična zalihost kroz ponavljanje i varijacije istih jezičnih fenomena, što je nužno u bilo kojem učenju. Izbor je nužan u učenju

i omogućava učeniku varijante, koje onda u pojedinim fazama učenja mogu biti lakše i efikasnije. Jasno je, da se radi o izboru od datih mogućnosti, koje su opet ograničene, a upućuju učenika na trajnija rješenja, koja će temeljitije riješiti jedan jezični problem.

Uzmimo za ilustraciju nekoliko pitanja uzetih iz istog kursa »Voix et images de France«.

1. »Où est-ce que vous habitez, Jacques?	prema
Où habitez-vous, Jacques?	
2. Pourquoi est-ce qu'il se cache?	”
Pourquoi se cache-t-il?	
3. Pourquoi est-ce qu'il s'est caché?	”
Pourquoi s'est-il caché?	
4. Pourquoi est-ce qu'il ne s'est pas caché?	”
Pourquoi ne s'est-il pas caché?	
5. Qui est-ce qui est venu?	”
Qui est venu?	
6. Qui est-ce qui n'a pas mangé?	”
Qui n'a pas mangé?	
7. Qu'est-ce que c'est?»	

Iz prethodnih se primjera vidi, da najnužniji, a ujedno i najfrekventniji jezični segmenat — pitanje i odgovor — za kojima odmah na početku učenja stranog jezika osjetimo neodoljivu potrebu, sadrže veliku dozu redundantnosti u svojoj neinverzionalnoj varijanti (prvoj varijanti). Prva, leksički nabijena forma, tek je prividno teža, jer je ona preslikavanje afirmativne rečenice, koju on pozna te ne traži veći intelektualni napor od njega, da razmišlja kako rasporediti i razmjestiti riječi u rečenici, da bi se pravilno izrazio. Taj napor postaje to veći, a učenik to bliži greški, a ona je opet kočenje od kojega bježimo, ako je glagol u prošlom vremenu, pa ako je još možda k tome refleksivan i negativna oblika, poteškoća postaje golema, jer se postavlja problem pravilnog rasporeda negativnih čestica u odnosu na zamjenice, pomoćni glagol i particip (primjer br. 3 i 4).

Druga varijanta primjera br. 2 unosi čak i novi element u vidu eufoničnog »t«, koji se inače ne javlja nigdje pa čak ni u grafiji glagola prve vrste u afirmativnoj formi i navodit će učenika na nepotrebno razmišljanje i eventualnu grešku, jer će pokušavati, da ga nekako opravda i shvati, a nikakvim ga analogijama ne možemo opravdati, koje učenika ne bi zbunjivale i opterećivale.

I napokon posljednje i najčešće pitanje u seriji pitanja »Qu' est-ce que c'est« i nema kraće forme, manifestira se uvijek u onoj redundantnijoj.

Tako, što nam se može činiti paradoksalnim, duža forma skraćuje proces učenja, a kraća ga produžuje i komplicira, jer takvo skraćivanje, koje traži preoblikovanje rečenica i reda riječi, stvara jedan blok kod učenika, koji proizlazi iz straha, da neće znati pravilno razmjestiti dijelove rečenice, da se i ne govori o tome koliko mu je za taj postupak potrebno više vremena i pomoći sa strane nastavnika, u početku kad je neelastičan, jer je još nevičan jeziku.

Gotovo je nepotrebno i reći kakav efekat čini na sugovornika stranca pitanje »Qu' avez-vous dit« prema pitanju »Qu' est-ce que vous avez dit«. Ova posljednja forma odgovarajući duhu jezika, otkriva stepen poznavanja jezika subjekta, koji govori i kategorizira ga na neki način u očima njegova subesjednika.

Varijanta pitanja umetanjem rječice »est-ce que« i ponavljanjem upitne čestice, čini to pitanje tipično francuskim, dok je inverzija nešto što je generalno za pitanje u svim jezicima. Ta varijanta čini

to pitanje ljepšim i punijim, a to je estetska strana govora o kojoj mi tako vodimo računa u našim međusobnim kontaktima i važno je da li je nešto rečeno lijepo i ležerno u duhu jezika ili grubo i nespretno, iako krajnje informativno, ali podsjeća na prijevod sa materinjeg jezika te odmah odaje stranca, a to nije uvijek ugodno licu, koje govori strani jezik u stranoj zemlji, a s druge strane sve to mu daje jedan pečat i boju.

Što je jezik redundantniji to je uz to što je lakši za učenje i pogodniji za fina individualna nijansiranja izraza, a to je ono čemu teži svaki pojedinac kada iznosi svoje impresije i doživlja, nastojeći ih učiniti što vjernijim i adekvatnijim situaciji, koja ih je uvjetovala.

Što je jezični kapacitet manji, jezik je više kodificiran, krut i uniformiran, a to je siromašenje jezika. Veći kapacitet omogućava veću zalihost, koja na jedan način osigurava i jezičnu evoluciju, dopuštajući distorzije od kodificiranog izraza.

Svrha je svake dobre metode — širenje toga kapaciteta, jer nam on omogućava korištenje vanleksičkih i vangovornih kapaciteta kao zalihosnih, a to su oni bazični elementi AVGS metode kao:

1. slika
2. stvarni kontekst
3. situacija
4. dijalog kao najhumanija i najbrža forma komunikacije
5. ritam i
6. intonacija, fenomeni infra-napetosti — osnovnog sloja napetosti, koji omogućava superponiranje ostalih vidova napetosti nužnih u izrazu.
7. emotivnost, kao jedan širi plan iz kojega proizlazi općenito sposobnost čovjeka i njegova želja da govori spontano što ga i distingvira od robota.
8. sam zvuk napokon kao sinteza, koji tako obogaćen i oplodjen uz svoje čisto akustičke kvalitete i preko njih poprima i one senzoričke-emotivne i postaje govor — ljudski izraz — najbrži medij informacija.

Ta zalihost, koja je nužna u početnoj fazi učenja, ujedno je u njoj i najvažnija, dok kasnije postaje manje važna, jer je i memorija učenikova fleksibilnija i elastičnija, pa može vjernije i lakše primati, a sve su to predfaktori potrebni da bi se postigla odgovarajuća brzina učenja govora.

Problem je brzine primanja (receptije) osnovni problem svake metode i svakog učenja.

Čovjek općenito u komunikaciji sa okolinom teži, da što prije iznese svoju misao, a isto tako, da što prije primi tuđu misao — informaciju izvana. Ta žurba stalno prisutna kako u primanju informacija od drugih tako u transmisiji vlastitih informacija drugima uvelike je olakšana gramatikom i ne samo olakšana nego i zagarantirana. Točna i gramatički korektno postavljena struktura omogućava brzi kontakt sa sugovornikom i eliminira potpitanja i nepotrebna dodatna objašnjavanja i tako ekonomizira vrijeme. Preformiranje nerazumljive strukture traži gotovo dvostruko vrijeme, a da i ne pominjemo blokiranje, koje proizlazi iz toga nerazumijevanja.

Odsustvo konteksta, koji nas često u govoru eksplicira i dopunjuje i time skraćuje verbalni izraz, može biti donekle zamijenjeno jedino pravilno gramatički formuliranom rečenicom, a ako toga

nema nastaju dvosmislene situacije, prekidanje kontakata sa sugovornikom, a čak vrlo često i smiješne situacije u kojima se lice koje govori osjeća vrlo mučno.

Normalno, kontekst djelomično apsorbira pažnju sugovornika, te eventualne omaške kako na planu fonetike tako i na planu gramatike mogu se provući nezapažene, ali ako konteksta nema onda gramatika zajedno sa fonetikom postaje osnov konverzacione orijentacije i razumijevanja.

Uza svu zalihost, koja daje učeniku izvjesnu slobodu van jezika — na planu vrednota govornog jezika — a to smo zapravo mi u času kada se eksterioriziramo akustičkim simbolima, ako govor identifikiramo sa samima nama, što on mora biti, s druge strane gramatika tu slobodu ograničava ne dopuštajući prevelika udaljevanja od zadanih normi i na taj način brani jezik od deformacija, koje bi subjekt, koji uči i govori strani jezik lako unio u njega približavajući ga suviše svom materinjem ili nekom drugom poznatom dijalektu ili jeziku.

Sloboda koja je do jedne mjere potrebna i stimulativna, ako pređemo tu mjeru postaje opasnom, jer bi mogla narušiti jezičnu harmoniju i pretvoriti jezik ponovo u kaos.

Gramatika je elastično sredstvo, koje upravo svojom elastičnošću brani jezik, a ujedno, olakšava pristup k njemu ograničavajući ga.

Već je ranije bilo rečeno, da ona omogućava koherentnost jezičnom sistemu i time djeluje na memoriju olakšavajući je u procesu zapamćivanja, koje je naročito u početku podgrizano zaboravom protiv kojega se stalno borimo, pogotovo kod djece, koja brzo uče, ali isto tako i brzo zaboravljaju.

Taj će faktor zaborava biti to slabiji, što je učenikov sistem jači i sređeniji, što je gramatika u njezinoj suštini tj. u njezinom senzoričko-fiziološkom aspektu bolje svladana. Ona velikim dijelom rješava problem poteškoća memoriziranja, jer omogućava i relaksaciju memoriji, preko svojih zadanih oblika.

Tako će onda problemi:

- a) brzine percepcije
 - b) kapaciteta memorije, koja se sastoji u kombiniranju i transportiranju memoriziranog materijala
 - c) vrijeme pristupa memoriziranom elementu bilo to riječi, ritmičkoj grupi ili pak slogu, kao najmanjoj jedinici
- biti svedeni na najnužniji minimum.

Ovakva koncepcija, koja već od samog početka pristupa govoru traži od učenika veći napor i konstantnu aktivnost kao i samostalnost, da se sam do jedne mjere snalazi u pronalaženju jezičnih pravilnosti, izgrađujući na taj način sam svoj sistem vlastitim snagama, proizlazi iz jedne stvarnosti, da i nema jednog objektivnog jezika u procesu učenja već različitih govora u različitim fazama učenja u funkciji subjekta, koji uči, te ih tako moramo i tretirati.

*

I tako gramatika, koja je u audio-vizuelnoj strukturo-globalnoj metodi data u jednoj dinamičnoj formi, elastično u govornim strukturama i situacijama, a ne statično u pravilima i iznimkama, može se površnom promatraču činiti zanemarenom, upravo zato, jer je stalno prisutna u verbo-tonalnom sistemu. Ona u stvari nosi od

samog početka glavni akcentat i čini osnovni kostur bez kojega bi bilo nemoguće postojanje jezika, jer takav jezik ne bi bio ustrojstvo niti sistem i prema tome ne bi bilo moguće niti naučiti ga.

Jezik bi bez gramatike bio masa amorfnih simbola, preslabih, da izdrže poteškoće, kojima su kroz vrijeme izloženi i koje im samo vrijeme nameće, te bi se deformirali, dezintegrirali i propadali.

Agneza Simunović

LA GRAMMAIRE DU LANGAGE

Résumé

La grammaire occupe sans aucun doute une place prépondérante dans l'apprentissage de langage, mais la question se pose comment la proposer à l'élève. Dans le cadre de notre conception la grammaire des paradigmes et des règles cède la place à la grammaire étudiée d'une manière emotivo-sensorielle. Les unités complexes du langage au moyen de situations choisies, rapprochées aux élèves par l'image, seront incrustées dans la mémoire par le côté sensoriel, et c'est de cette façon que s'établissent les schémas stables et corrects du langage — créant ainsi la grammaire. Celle-ci devient le squelette et l'équilibre du langage, ce qui représente un choix nécessaire et indispensable à tous les niveaux de l'apprentissage.

Aussi la grammaire deviendra-t-elle un moyen de surveillance permanente du langage, en le défendant contre les déformations si facilement introduites par l'élève. Etant un système logique, un cadre solide et cohérent, aussi élastique par le choix qu'il propose, que stable par ses formes données, elle facilite grandement la mémorisation.

Agneza Simunović

GRAMMAR OF SPEECH

Summary

Grammar undoubtedly plays an important part in learning foreign languages, but the crucial point is how it should be taught. The learning of grammar by means of rules and paradigms should, according to our conception, give way to the learning of grammar in a more spontaneous way. The complex speech patterns being part of the concrete situations, which themselves are represented by the images on the screen, are memorized through the means of sensorium; thus the solid correct language schemes are formed — i. e. grammar is formed, it being the skeleton of speech or in other words a choice significant and indispensable at any knowledge-level when learning a foreign language.

Grammar also guards pupil's speech-knowledge from deformities which might creep into it. It facilitates memorization because it represents a logical, coherent, as well as a flexible system.

Агнеза Шимунович

ГРАММАТИКА РЕЧИ

Содержание

В обучении речи грамматика, несомненно, играет важную роль, однако возникает вопрос, как подавать ее учащимся. Преподавание грамматики в форме парадигм и правил в нашей концепции иступает место обучению грамматике непосредственным сенсорноэмоциональным способом. Слож-

ные речевые цели при помощи живых ситуаций, приближенных учащемуся при помощи картинок, врезаются в память и таким способом осуществляются постоянные и правильные языковые схемы, рождается грамматика, скелет речи и ее равновесие, которое является единственным выбором необходимым на всех уровнях обучения языку.

Таким способом грамматика становится средством постоянной обороны речи от деформаций, которые учащиеся легко могут вносить в свою речь. Грамматика является самой существенной основой запоминания речевого материала, представляющая собой логическую систему и устойчивые рамки определенной формы, которые в то же время эластичны, так как имеется возможность выбора.